

MARY SHELLEYOVÁ

POSLEDNÝ ČLOVEK

EUROPA

APOKALYPTICKÁ
VÍZIA BUDÚCNOSTI
OD AUTORKY ROMÁNU
FRANKENSTEIN

MARY SHELLEYOVÁ

EUROPA

Vydanie knihy z verejných zdrojov
podporil Fond na podporu umenia.

u. fond
na podporu
umenia

LIGA
VÝNIMOČNÝCH
ZVÄZOK 27

Mary Shelleyová *Posledný človek*

Preklad a doslov © Martin Kubuš 2024

Redakčná úprava © Martin Pích 2024

Návrh prebalu a grafická úprava © Martin Vrabec 2024

Sadzba Milan Beladič (www.beeandhoney.sk) 2024

Ako dvadsiaty siedmy zväzok edície Liga výnimočných
vydalo © Vydavateľstvo Európa, s.r.o. 2024

Prvé slovenské vydanie

www.vydavatelstvo-europa.sk

ISBN 978-80-8237-031-0

**POSLEDNÝ
ČLOVEK**

„Nech nik už nechce vedieť, čo raz postihne jeho či rod...“

Milton

**PRVÁ
KNIHA**

Úvod

Neapol som navštívila v roku 1818. Dňa 8. decembra sme sa so spoločníkmi preplavili na druhú stranu zálivu za starovekými pamätihodnosťami, ktoré sa trúsia na brehoch starobylého mesta Baia. Priezračné, krištáľové vody pokojného mora zaplavili zvyšky starých rímskych víl pavučinovým povlakom z rias a hladina vystavená slnečným lúčom sa ligotala ako diamantová šachovnica. Pripomínala modrý priezračný živel, na ktorom sa azda kĺzala aj Galatea vo svojom perlorodkovom voze, a možno by si ho pri plavbách vybrala aj Kleopatra, keďže by sa k jej čarovnej lodi hodil oveľa väčší než Níl. Nadišla zima, no ovzdušie pripomínalo skôr prvé jarné dni. Blahodarné teplo, popri iných činiteľoch, vyvolávalo pocity radostnej spokojnosti, ktorej sa tu žiaden cestovateľ nevyhne, a pretože by najradšej zotrval, pokojné baické zálivy a žiarivé mysy opúšťa len veľmi nerád.

Navštívili sme aj tamojšie Elyzejské polia a jazero Avernus, túlili sme sa po zrúcaninách všakovakých chrámov, kúpeľov a po iných pamätných miestach, a napokon sme vstúpili do ponurej jaskyne Sibyly kúmskej. Naši sprievodcovia niesli bláčiace fakle, ktoré v temravých podzemných chodbách plápolali načerveno, takmer ako večerné zore. Tma ich obkľúčila priam lačne, akoby jej hlad po svetle nemal konca. Prechádzajúc popri prírodnej klenbe, vedúcej do ďalšej podzemnej miestnosti, sme sa opýtali, či by sme mohli vojsť. Sprievodcovia ukázali na odraz fakiel na hladine vody, ktorá zaberala miesto suchej zemi, čím nám chceli naznačiť, aby sme si odpovedali sami, ale dodali, že je to škoda, keďže práve tadiaľ sa ide do Sibylínej jaskyne. Našu zvedavosť i nadšenie to ešte väčšmi podnietilo, a tak sme nástojili, že to treba skúsiť. Ako to pri podobných zákazoch býva, prieskumom terénu sa prekážky spravidla javia oveľa menšie a, ako sa ukázalo, po oboch stranách vlhkej chodby bola suchá zem, na ktorej noha mohla spočinúť. Napokon sme dorazili do priestrannej kamennej komnaty, vplyvom tmy a chladu nehostinnej, čo podľa sprievodcov mala byť Sibylina jaskyňa. Značne nás sklamala, no skúmali sme ju starostlivo, akoby na holých kamenných stenách ešte stále mali byť stopy po nadpozemskej bytosti. V jednej z nich sa nachádzal menší otvor. Kam to vedie, opýtali sme sa. Nemohli by sme tam vojsť? „*Questo poi, no,*“ odvetil domáci sedliak s divoškým zovňajškom a pochodňou v ruke. „V žiadnom prípade! Priblížiť áno, ale len trošku. Tam nikto nechodí.“

„Ja to predsa len skúsím,“ podotkol môj spoločník. „Možno to vedie do Sibylínej jaskyne – tej ozajstnej. Mám ísť sám, alebo idete so mnou?“

Prejavila som ochotu ísť, ale sprievodcovia protestovali. Nanajvýš rózne nám vysvetľovali, a to rodným neapolským nárečím, ktorému sme veľmi nerozumeli, že tam žijú strašidlá, že sa na nás zborí strop, že je tam pre nás priúzko, vraj je tam hlbokánska jama plná vody, v ktorej by sme sa mohli utopiť. Priateľka skrátila sprievodcov výstup a vzala mu fakľu z ruky. Ďalej sme šli sami.

Chodbička, do ktorej sme sa beztak ledva zmestili, sa čoskoro ešte zúžila i znížila, museli sme sa prikrčiť a zohnúť v páse bezmála do pravého uhla, ale napriek tomu sme pokračovali v ceste. Po chvíli sme vkročili do širšieho priestoru. Aj strop bol zrazu vyšší, už-už sme si v duchu gratulovali, keď vtom nám v prievane zhasla fakľa a nastala úplná tma. Prostriedky na zapálenie mali pri sebe len sprievodcovia, a tak nám neostalo nič iné, len sa vrátiť, kadiaľ sme prišli. Tápali sme v priestore v snahe nájsť chodbu, ktorou sme vošli, a po chvíli sme sa nádejali, že sa nám to aj podarilo. Nato sa však ukázalo, že to bola úplne iná chodba, ktorá smerovala kamsi nahor. Napokon vyústila, rovnako ako predošlá, do otvoreného tmavého priestoru, kam sa však odkiaľsi predieral sotva badateľný lúč svetla a z tmy tmúcej spravil hustnúce tmavé šero. Naše oči si naň postupne zvykli, a hoci nás úniková chodba nečakala, vyzozorovali sme, že ak sa vydáme nahor popri stene, vylezieme na neveľký výbežok, kadiaľ sa nám, zdá sa, pôjde ľahšie, keďže práve odtiaľ, ako sme si všimli, prúdi spomínané svetlo. A tak sme sa sťažka driapali vyššie, až sme naďabili na ďalšiu chodbu, opäť o čosi lepšie osvetlenú, ktorá viedla dohora podobne ako jej tmavá predchodkyňa.

Len čo sme zdolali spomínané chodby, čisto vďaka nezlomnej vôli, ocitli sme sa v rozľahlej kaverne s kupolovitým stropom. Cez dieru v jeho strede prenikalo nebeské svetlo, hoci samotný otvor zarástol ostružinami a náletovými drevinami. Porast pôsobil ako závoj proti dennému svetlu, podzemnú komnatu zatemnil a zafarbil, až pôsobila dôstojne ako chrám. Priestorná jaskyňa mala takmer dokonalý kruhový pôdorys a na odľahlom konci sa týčil kamenný trón veľký zhruba ako antický diván. O minulej prítomnosti života svedčila len dokonale vybielená kostra kozy, ktorá si svojho času pri paši na svahu nad nami spomínaný otvor pravdepodobne nevšimla a strmhlav zletela doň. Od tejto katastrofy prešli možno celé veky a ďalšie škody odvrátil hustý porast, ktorý tam pučal už stovky liet.

Okrem kamenného kusa nábytku sa v jaskyni nachádzali len kopy lístia, úlomky kôry a biele tenučké pláty, aké vnútri zeleného šúlka chránia

nezrelé kukuričné zrnká. Namáhavý pochod podzemnými priestormi nás unavil, a tak sme si posadali na kamennú pohovku, kým zhora k nám doliehal cengot ovčích zvoncov a krik mladého pastiera.

Moja priateľka si obzerala roztrúsené listy a po chvíli zvolala: „Sme tu. Toto bude Sibylina jaskyňa. Toto tu sú Sibyliny listy.“ Trochu sme sa im prizreli a uvedomili si, že listy, kôra i šúpolie sú popísané. Ešte viac nás prekvapilo, že texty boli v rozličných jazykoch. Niektoré neovládal ani môj spoločník, mám na mysli starovekú chaldejčinu a egyptské hieroglyfy staré ako pyramídy. Zvláštne, ale niektoré listy niesli odkazy v moderných jazykoch ako angličtina či taliančina. V slabunkom svetle sme toho veľa neprečítali, ale zjavne išlo o veštby, podrobné opisy udalostí, ktoré sa odohrali len nedávno. Objavili sme mená dnes dobre známe, ale všetky z dnešných čias, a viacero zvolaní, radostných i neradostných, slová víťazstva i porážky, všetko popísané veľmi nariedko. Bola to Sibylina jaskyňa, o tom niet pochýb. Vergilius ju opisuje trochu inak, to je pravda, lenže celá krajina sa zmietala v zemetraseniach a sopečných výbuchoch, takže podobné zmeny nikoho neprekvapia, navyše stopy po príčinách skazy zub času nadobro vyhrýzol, a vôbec, samotné listy sa pravdepodobne zachovali len vďaka nešťastnej udalosti, ktorá vstup do jaskyne uzavrela, a tiež vďaka rýchlorastúcej vegetácii, ktorá jediný otvor do nej uchránila aj pred vyčíňaním búrok. Napochytro sme povyberali aspoň tie listy, ktorých jazyku čo len jeden z nás rozumel; obťažkaní pokladom sme sa s ponurou a deravou kavernou napokon rozlúčili a po nemalých útrapách sme sa úspešne pripojili k sprievodcom.

Počas pobytu v Neapole sme sa do jaskyne neraz vrátili, občas aj sami, prekĺzli sme po hladine vôd prežiarенých slnkom na druhý breh po nové zásoby Sibylíných listov. Od toho dňa ma tie posvätné artefakty plne zamestnávajú, a pokiaľ ma svetové udalosti kamsi pánovite neodvolajú alebo mi vo výskume nebráni vlastné vnútorné rozpoloženie, snažím sa ich lúštiť. Ich odkaz je nanajvýš pozoruhodný a výrečný, moje úsilie poväčšine stojí za to – keď posmutniem, listy ma upokoja, a inokedy, keďže ľudská prirodzenosť a myseľ nepoznajú hraníc, moju predstavivosť vybičujú do trúfalých výšin. Boli dni, keď som sa s listami nemusela pasovať sama, ale to už je minulosť – s odchodom vyberaného spoločníka, ktorému niet páru, som prišla aj o najväčšiu radosť, akú som zo spomínanej driny mohla mať.

*Di mie tenere frondi altro lavoro
Credea mostrarte; e qual fero pianeta
Ne' nvidiò insieme, o mio nobil tesoro?*¹

Verejnosti predstavujem, na čo som nedávno narazila na drobných Sibyliných stránkach. Keďže boli roztratené a nie vždy súviseli, spojivo som musela doplniť ja a dodať textu finálnu podobu, aby vzniklo ucelené literárne dielo. Nosné myšlienky však vychádzajú z právd obsiahnutých v týchto poetických rapsódiách, ako aj z božských vnuknutí, ktoré kúmskej deve zoslalo samotné nebo.

Neraz žasnem nad témami jej veršov a tiež nad anglickým šatom, akého sa spomínanému latinskému básnikovi dostalo. Občas mi napadne, že tie verše, samy osebe nejasné a chaotické, vďaka za výslednú podobu práve mne, svojej lúštitelke. Čo keby sme ktorémusi maliarovi dali do rúk maľované kúsky, z ktorých pozostáva mozaiková kópia Raffaelovho *Premenenia Pána* v Bazilike svätého Petra? Obraz by z nich určite zložil, ale urobil by to spôsobom vlastným svojej osobitej mysli i talentu. Niet pochyb, že Sibyline listy vzhľadom na vernosť obsahu, celkovú zaujímavosť a vzletnosť v mojich rukách značne utrpeli. Ako osoba, ktorá všetky zmeny spôsobila, sa môžem obhájiť len tým, že listy vo svojej panenskej podobe neboli zrozumiteľné.

V dlhých chvíľach samoty som vďaka prácam na texte pookrievala. Vytrhli ma zo sveta, ktorý svojho času odvrátil odo mňa vládnu tvár a uvrhol ma do životného priestoru, sršiaceho obrazotvornosťou i mocou. Nebudú sa čitatelia pýtať, ako som len mohla nájsť útechu v príbehu plnom utrpenia a zmien k horšiemu? V tom spočíva jedno z tajomstiev našej prirodzenosti, záhada, ktorá ma celkom opantala a spod ktorej vplyvu sa nedokážem vymaniť. Priznávam, že udalosti v tejto knihe ani mňa nenechali chladnou. Niektoré pasáže prozaického recitálu, ktorý som verne prepísala z pôvodných zdrojov, ma deprimujú, a keby len to – upadám z nich do agónie. Lenže ľudská náтура nepustí, porvyvy mysle boli môjmu srdcu drahé, a obrazotvornosť, ktorá na plátne zveční búrku i zemetrasenie, ba veci ešte horšie – búrlivé ľudské vášne prekypujúce skazou –, mi skutočný smútok a neskonalú ľútosť zjemnila, a to tak, že spomínané fiktívne javy zaodela do ideálna, ktoré neumožňuje zasadiť bolesti smrtiaci úder.

1 Tal., voľne: „Dúfala som, že zo skromných stránok ti ukážem celkom iné dielo. Akáže krutá planéta nás dvoch odlúčila, poklad môj vznešený?“ Verše pochádzajú z Petrarcovho sonetu č. 322. (Pozn. prekl.)

Sama neviem, či sú slová na moju obhajobu vôbec potrebné, pretože len na základe prínosu môjho prepisu a prekladu sa ukáže, ako dobre som vlastne naložila s časom a nedokonalými schopnosťami, keď som odkazu krehkých a útlých Sibylíných listov chcela dodať výsledný tvar i podstatu.

I. kapitola

Som rodák z končín obohnaných morom, z krajiny v tieni oblakov, ktorá sa mi pri predstave zemského povrchu s bezbrehým oceánom a svetadielmi bez drobnokresby javí len ako nepatrná čiastočka obrovského celku, a predsa, vzhľadom na rozumové schopnosti mojich rodákov ďaleko prevyšuje krajiny s väčšou rozlohou i početnejším obyvateľstvom. Je veru pravda, že len ľudská myseľ sama osebe stvorila všetko, čo človek vníma ako dobré či veľavýznamné, a že samotná príroda bola len jej hlavnou pomocnicou. Anglicko ďaleko na severe vo vodách rozbúreného mora sa mi v snoch zjavuje ako obrovský koráb s veľmi schopnou posádkou, ktorý vládol aj vetrom a vlnobitie zdolával s hrdosťou. V chlapčensťve pre mňa domov predstavoval celý vesmír. Keď som sa z domovských pahorkov rozhliadal po rovinách i vrchovinách, tiahnucich sa až po najvzdialenejšie okraje môjho zorného poľa posiateho obydliami krajanov, ktorí si zem pracovitou a pevnou rukou zúrodnili, miesto, kde som stál, mi bolo stredom zemegule, kým zo zvyšnej plochy zostal len mýtus; na ten by som vzhľadom na svoju predstavivosť a chápanie bez akejkoľvek námahy zabudol.

Môj životný osud od počiatku dokonale ilustruje pôsobenie moci, ktorou by vrtkavosť mohla panovať nad niečou životnou filozofiou, nech už je akákoľvek. V mojom prípade ide viac-menej o dedičný vplyv. Otec bol jedným z tých, komu príroda vloží do vienka hojnú dávku závideniahodných darov bystrosť i obrazotvornosti, no potom dopustí, aby sa ich pomyselná bárka na rozbúrených vlnách života nechala poháňať len týmito prisúdenými vzdušnými prúdmi, a to bez kormidla v podobe rozumu a bez pomoci lodivoda známeho ako triezvy úsudok. Jeho pôvod bol zahalený rúskom tajomstva, ale vplyvom okolností sa do povedomia spoločnosti zapísal pomerne skoro, pričom skromný majetok po otcovi prehajdával na scéne, prekypujúcej módnymi výstrelkami a prepychom, kde hral hlavnú úlohu. Krátku nedbalú mladosť strávil ako terč zbožného obdivu zo strany vtedajších ľahkomyselných aristokratov, vrátane takého veľavýznamného človeka, akým bol sám mladý následník trónu, ktorý

pred úkladmi štátnej správy a ťarchou kráľovských povinností unikal do otcových kruhov, kde nachádzal neutíchajúcu zábavu i duševné povznesenie. Otca vlastné sklony, nad ktorými jakživ nepanoval, zakaždým vohnali do takých ťažkostí, z akých sa dokázal vysekať jedine vďaka vrodenej vynachádzavosti a narastajúcej kope dlhov morálneho i finančného charakteru, pod ktorou by sa iní zborili; on to znášal s ľahkosťou ducha, ba až neskrotne bujaro. Smotánka si jeho neúčast' na svojich posedeniach nevedela ani len predstaviť, odpustila mu aj tie najhoršie prípady zanedbania povinností a v záplave opojných lichôtok ho prijímala za svojho.

Lenže obľúbenosť, každá – bez výnimky – časom vyprchá a rozličné ťažkosti, na ktoré otec narážal, boli čoraz závažnejšie vzhľadom na jeho skromné možnosti vysekať sa z nich. A keďže kráľ mu bol naklonený, v podobných situáciách mu podal pomocnú ruku a svojho priateľa blahosklonne napomenul. Otec svätosväte sľuboval, že sa polepší, no jeho svetácke sklony, túžba po obvyklej dávke spoločenského obdivu a, predovšetkým, démon hazardu, ktorý ho celkom opantal, spôsobili, že z jeho predsavzatí zakrátko neostal kameň na kameni a všetky sľuby sa vyparili ako gáfor. Vďaka čulej vnímavosti svojej letory vycítil, že jeho moc, ktorej sa tešil vo vyberanej spoločnosti, upadá. Kráľ sa oženil a povýšenecká rakúska princezná, ktorá sa ako anglická kráľovná stala najdôležitejšou módnou ikonou v krajine, nemala voči nerestiam môjho otca ani zďaleka toľko pochopenia, pričom vľúdny postojom zo strany kráľovského manžela voči nemu priam opovrhovala. Otec tušil, že pád do nemilosti sa blíži, ale namiesto toho, aby to ticho pred búrkou ešte využil a zachránil sa, robil všetko pre to, aby na hroziace nebezpečenstvo celkom zabudol, a to tak, že pôžitkárskeho bôžikovi, ktorý mal vo svojej zradnosti a krutosti rozhodnúť o jeho osude, prinášal čoraz väčšie a väčšie obety.

Kráľ, človek znamenitej povahy, aj keď dosť poddajný, sa stal ochotným učeníkom svojej panovačnej manželky, ktorá ho podnecovala vnímať otcovu nerozvážnosť a pochabosť ako čosi absolútne neprípustné, a koniec koncov aj nechutné. Pravda, otec oplýval neodolateľným čarom osobnosti. Jeho úprimnosť hriala na srdci, inteligentným humorom doslova sršal a pôsobil veľmi dôveryhodne, takže človek by na charakterové chybičky krásy ani nepomyslel, ale keď ho jeho priateľ s modrou krvou nemal na očiach a do uší sa mu zas a znova dostávali zvesti o jeho pochybeniach, otec svoj vplyv naňho pomaličky, ale nezadržateľne strácal. Kráľovná ani nachvíľu nezaváhala a postarala sa o to, aby sa tí dvaja vídali čoraz menej, a pritom sama šikovne zhromažďovala

usvedčujúci materiál. Vďaka nej kráľ pomaly, ale isto vnímal svojho priateľa ako príčinu neutíchajúceho rozruchu, uvedomoval si, že za chvíľkové potešenie v spoločnosti starého známeho mu kráľovná prednesie ďalšiu zdĺhavú kázeň a otcove prehrešky vykreslí do bolestných podrobností. A pretože kráľ pravdivosť manželkiných tvrdení nemal ako vyvrátiť, priateľovi dal ešte jednu šancu, a ak ani s ňou nepochodí, priateľa zamýšľal navždy zavrhnúť.

Niet pochyb, že kráľove snahy vyvolali napínavú situáciu s veľkým počtom zvedavých divákov. Hľa, mocný kráľ, osobnosť notoricky známa dobrotou, vďaka čomu sa z monarchu stal baránok, sa teraz z pozície moci mení na radcu, raz úpenlivo prosí, potom pre zmenu nešetří kritikou a vyhrážkami, no to s cieľom primäť priateľa k tomu, aby sa venoval svojmu skutočnému poslaniu a raz a navždy skoncoval s vášňami, na ktoré v skutočnosti ťažko dopláca, a aby svojim schopnostiam poskytol oveľa dôstojnejšie uplatnenie, kým on, jeho vládca, sa na poli priateľovej nápravy stane priekopníkom, ktorý mu podá pomocnú ruku a bude mu oporou.

Otec venoval týmto prejavom dobrej vôle patričnú pozornosť, občas sa už videl, ako robí obrovské pokroky, a uvedomoval si, že je načase staré návyky zavrhnúť a venovať sa oveľa vznešenejším povinnostiam. Pri všetkej úprimnosti a z veľkého nadšenia na kráľove podmienky pristúpil. Na znak pretrvávajúcej priazne od kráľa prijal sumu, ktorou by sa ťaživého bremena dlhov konečne zbavil a pod vznešenou záštitou začal odznova. A hoci bol otec neskonale vďačný a predsavzatiami nešetřil, ešte v ten istý deň, vo večerných hodinách, celú sumu, presnejšie povedané, dvakrát toľko, prehajdákval pri hazardných hrách. V túžbe vyrovnáť predošlé straty zdvojnásobil vklad, a tak na seba uvrhol morálny dlh, ktorý skutočne nemal ako splatiť. Hanba mu nedovolila opätovne sa obrátiť na kráľa, preto sa Londýnu, mestu prázdnych pôžitkov a trvalej biedy, otočil chrbtom, vybral sa na severozápad a zahrabal sa do samoty v Cumberlandskom grófstve, kde mu spoločnosť okrem kopcov a jazier robila len vlastná chudoba. Na jeho ostrovtip, bonmoty, čaro osobnosti, ktorého mal na rozdávanie, znamenité spôsoby a spoločenské majstrovstvo sa len tak ľahko nezabudlo a otec žil v reči Londýňčanov aj naďalej. Ak sa niekto spýtal, kam sa tento šperk kráľovského dvora a spoločník vrchnosti vlastne podel, čo sa stalo s oslnivým zjavom, ktorý pozlátkou priam nadpozemsky okrášľoval zhromaždenia dvoranov i vyššie postavených spoločenských výstredníkov, dostal nasledujúcu odpoveď: ocitol sa v nemilosti. Zišiel z cesty a je nadobro preč. Nikto si nemyslel, že by si zaslúžil šancu splatiť roky radovánok skutočnou službou

alebo že by si za dlhoročné pôsobenie v postavení vtipného leva salónov zaslúžil doživotnú rentu. Kráľ za mojím otcom neraz zaplakal. Jeho vtipy si z láskou opakoval, často spomínal, čo všetko spolu prežili, jeho nadanie vychvaľoval do neba, no to bolo všetko.

Otec medzitým upadol do zabudnutia, ale sám zabudnúť nedokázal. Túžil po dvorných radovánkach a vzrušení, ktoré prinášajú, po obdive zo strany vrchnosti, po prepychovom živote mocných na úrovni. Slovom, bažil po tom, čo na celej čiare stratil a čo potreboval k životu viac než vzduch či jedlo. Z nenaplnených túžob sa napokon zrútil, a keď ležal v horúčkach, starala sa oňho dcéra chudobného sedliaka, u ktorého býval. Mladá sedliacka bola rozkošná, jemná a predovšetkým vľúdna. Azda nikoho neprekvapí, že niekdajší anjel s pôvabom veľkomožných mohol aj po páde v očiach prostej dievčiny vyzerat' ako vznešená bytosť z iného sveta. Ich vzájomná priazeň vyústila do nepodareného manželstva, z ktorého vzišla aj moja maličkosť.

Pravda, matka ma zahŕňala láskou a nehou, no jej manžel svoj biedny stav nenávidel. Chýbali mu pracovné návyky a nemal ani poňatia, ako sa prikladá ruka k dielu, ak chce človek zabezpečiť rozrastajúcu sa rodinu. Z času na čas mu napadlo, či by sa nemal predsa len obrátiť na kráľa, ale hrdosť i hanba mu to napokon nedovolili. Keď sa už zdalo, že pod ťarchou biedneho rozpoloženia by sa predsa len mohol prekonať, zomrel. Pred touto katastrofou sa iba raz, v jedinej krátkej chvíli, ale zato so strašnou úzkosťou, zamyslel nad tým, aká hrôza čaká jeho ženu a deti, keď sa jedného dňa pominie. Jeho posledným počinom bol list, ktorý napísal kráľovi – list výrečný a dojemný, v ktorom sa miestami dal vybadať odlesk jeho driemucej výnimočnosti. Vdovu a siroty poručil v mene starého priateľstva do kráľových rúk a pookrieval pri myšlienke, že po jeho smrti sa im bude dariť lepšie než za jeho života. List odovzdal do rúk ktoréhosi šľachtica, a keďže to mala byť posledná službička, vôbec nepochyboval, že pán urodzený mu vyhovie a list osobne a bez okolkov odovzdá do rúk samotného kráľovského veličenstva.

Zomrel ako dlžník a aj ten drobný majetok, čo mal, veritelia ihneď po jeho smrti zhabali. Mama zostala na mizine a s bremenom dvoch hladných krkov celá sklúčená čakala dlhé týždne, ba mesiace na kráľovu odpoveď, ktorá nie a nie prísť. Veľa skúseností nemala, keďže z otcovej chalupy takmer nevytiahla päty, a panské sídlo miestneho statkára bolo dovedy to najvznešenejšie, čo si vedela predstaviť. Za manželovho života sa dopyčula, že existuje aj niečo také ako kráľovská vrchnosť či dvor, ale keďže tieto javy poznala len z jeho

rozprávania a mala dôvod považovať ich za čosi negatívne, mysl'ou dedinskej vdovy ich dokázala ponímať len ako čosi úplne nepredmetné, neurčité, až neskutočné. A ak za istých okolností predsa len nazbierala odvahu obrátiť sa na veľkomožných, ktorých manžel svojho času spomínal, pri pomyslení, že ani on sám prosebným listom nepochodil, onú myšlienku zavrhla. Postupom času usúdila, že zo života v krajnej núdzi skrátka niet východiska. Od svitu do mrku sa musela starať o deti, žiaľila nad stratou zbožňovanej bytosti, ktorú nesmierne obdivovala aj po smrti, drela ako otrok a práve vinou tejto situácie, ku ktorej treba prirátať aj jej od prírody krehký koreň, zo sveta pripomínajúceho bludný kruh ponurej biedy a nedostatku sa pobrala na svet druhý.

Ešte horšie na tom boli jej sirôtky. Starý otec z matinej strany, privandrovalec z iných končín kráľovstva, bol už dávno nebohý, a tak nemali príbuzných, na ktorých by sa mohli obrátiť. Stali sa vyvrhel'mi a žobrákmi. Ani pes po nich nebrechol. Zmenili sa v ľuďi, čo aj ten najmizernejší milodar považujú za obrovskú láskavosť. Všetci sa k nim správali len ako k deťom sedliakov, ale zato najchudobnejších z chudobných, ktorí potomkov vlastným skonom nechali na milosť, či skôr lakomú nemilosť, krajanov. Za takéto dedičstvo sa neďakuje.

Keď mama zomrela, mal som päť rokov a z dvoch sirôt som bol ten starší. Rozhovory rodičov som si matne pamätal. V mysli sa mi zliali do snovej hmly, presne ako všetko, čo sa mi mama pokúšala vtĺcť do hlavy, pokiaľ išlo o otcových známych, pretože sa kdesi v najhlbšom kútiku duše nádejala, že sa mi to jedného dňa môže zísť. Cítil som, že som iný, že som niečo viac než moji opatrovníci a druhovia, akurát som netušil, v čom moja nadradenosť spočíva a komu či čomu za ňu vďačím. K srdcu mi prischol pocit krivdy, ktorý sa spájal s kráľom a ostatnou vrchnosťou. Spracovať som ho však nedokázal, nemal som tušenia, ako sa má s týmto rozpoložením naložiť a čo treba robiť. Svoje vlastné ja som si po prvý raz uvedomil ešte ako chlapča bez mamy a bez otca uprostred severoanglických údolí a trasovísk. Slúžil som u drobného statkára a s bakuľou v ruke a psom po boku som v priľahlých kopcoch pásol pomerne početné stádo oviec. Pastiersky život si zvlášť nepochvaľujem a musím povedať, že som zažíval oveľa viac útrap než radosti. Človek si užil slobody v spoločnosti prírody, sám, bezstarostne, no aj keď to vyznieva romanticky, s mladickou láskou k činu a túžbou po ľudskej spriaznenosti sa to zlúčiť nedá. Horlivého ducha vo mne nedokázala skrotiť ani starostlivosť o stádo, ani pravidelné striedanie ročných období, a život pod holým nebom s množstvom voľného času mi bol pokušením, ktorého vinou som sa pomerne skoro vydal na zlé chodníčky. Združoval

som sa s vrstovníkmi, ktorí boli rovnako osamelí ako ja. Vytvoril som bandu a sám som chlapcov viedol ako veliteľ či kapitán. Ako pastieri sme boli takpovediac na jednej lodi, a kým sa roztratené ovce spokojne pásli, stvárali sme rozličné pestvá, čím sme na seba uvrhovali hnev a túžbu po pomste zo strany ostatných sedliakov. Svojich druhov som nielen viedol, ale aj chránil, a keďže som v bande hral prvé husle, účty za naše prečiny som často splácal len ja. Tresty som znášal naozaj hrdinsky, chlapcov som ochraňoval aj za cenu bolesti, ale za odmenu som od nich vyžadoval chválu a poslušnosť.

Bola to tvrdá škola, na jemnosti mi veľmi nepridala, ale aspoň ma zocelila. V dôsledku túžby po obdive a výbušnej povahy po otcovi, ktorú vyživovala samotná nepriazeň osudu, zo mňa vyrástol bezočivý a bezohľadný človek. Drsnosťou som pripomínal prírodný živel a nevedomosťou zase zvieratá, ktoré som pásol. Často som sa s nimi porovnával, a pretože som bol v tom, že moja nadradenosť spočíva najmä v moci, ktorú nad ovcami mám, čoskoro som si vzal do hlavy, že za hlavnými vodcami tohto sveta zaostávam iba v tom, že nemám v rukách moc. Vznešenejšiu filozofiu som nepoznal, nebolo odkiaľ; neustále ma prenasledovala myšlienka, že ma niekto pozbavil môjho právoplatného spoločenského postavenia. V tomto rozpoležení som sa ako neokrôchaný divoch a odchovanec vlčice, ktorý vraj kedysi založil Rím, potuloval po kopcoch civilizovaného Anglicka. Vyznával som iba jeden jediný zákon, a to ten, že prežije len najsilnejší; najväčšou cnosťou mi bola nepoddajnosť.

Dovoľte však, aby som svoj prísny úsudok o sebe samom mierne poopravil. Mama mi na smrteľnej posteli okrem poučení, na ktoré som takmer zabudol, prípadne som si ich vyložil celkom nesprávne, zverila svoje druhé dieťa a dôrazne mi kládla na srdce, aby som sa oň ako starší brat postaral. Túto povinnosť som si pre zmenu plnil nadovšetko vzorne a matkinmu druhému potomkovi som sa venoval tak horlivo a s toľkou láskou, ako mi len vlastná nátura dovoľovala.

Moja sestra bola o tri roky mladšia. Keď bývala batofaťom, krmil som ju ako vlastnú, a hoci nás život rozdielnosťou pohlavia, a tým aj rozdielnou službou, od seba viac-menej odlúčil, sestra naďalej ostávala v zornom poli mojej starostlivej lásky. Boli sme siroty v pravom zmysle slova – nemali sme nikoho a nič, ako vravím, boli sme najbiednejší z biednych, a neznášali nás ešte aj rovnakí úbožiaci bez štipky dôstojnosti ako my. Kým ja som sa trúfalosťou a odvahou pričínil o to, aby sa druhí so mnou nezahrávali a radšej sa mi vyhýbali, sestra vzhľadom na nízky vek príslušnosť k nežnému pohlaviu, čo u druhých

nehu veľmi nevzbudzuje – akurát len dieťa usvedčuje zo slabosti –, zažívala nesmierne muky. Treba povedať, že svojou letorou sa nad krivdy neurodzeného stavu povznášať nedokázala.

Sestra bola svojská osobnosť a, podobne ako ja, prevažnú dávku jedinečnosti zdedila práve po otcovi. Tvárou vyjadrovala všetko možné. Oči nemala tmavé, ale zato nepreniknuteľne hlboké, a človek akoby v ich rozumnom výraze nachádzal stále nový a nový priestor, cítiac, že ich duša – keďže tie oči naozaj mali dušu – si vlastný myšlienkový vesmír veľmi dobre uvedomuje. Bola bledá a príjemná na pohľad, zlaté vlasy sa jej na spánkoch zbíehali a ich sýty odtieň na podklade svetlého vyhladeného mramoru plného života pekne vynikal. Menej uhladené dedinské šaty na prvý pohľad neladili so vznešeným citovým prežívaním, o ktorom svedčila tvár, ale v konečnom dôsledku napodiv súzvučali. Pripomínala svätých z Reniho obrazov – v jej srdci a pohľade sa zračilo nebo, takže len čo ju niekto zočil, myslel jedine na to, čo sa skrýva vnútri, kým kostým a celkový zovňajšok zostali popri duchaplnosti žiarivého výrazu tváre iba podružnými.

Moja úbohá Perdita (ktorej toto výstredné meno vybásnil jej zomierajúci rodič) sa však aj napriek rozkošnému a vznešenému citu svojou náturou na sväticu až tak neponášala. Spôsoby mala skôr chladné a odpudzujúce. Možno by bola iná, keby ju vychovávali ľudia, ktorí ju mali v láske, ale keďže láskou a opaterou ju nik nezahŕňal, nedostatok miloty svetu splácala nedôverčivosťou skupou na slovo. Voči ľuďom nad sebou sa správala poddajne, no na čele nosievala mrákavu. Tvárila sa, akoby z každej strany očakávala nepriateľský výpad a podľa toho si aj počínala. Všetok čas, pokiaľ možno, trávila sama v ústraní. Ponevierala sa po zákutiach, kam zabľúdi len málokto, a driapala sa na nebezpečne vysoké miesta, aby sa tam pred zvyškom sveta zakuklila do samoty. Horskými cestičkami brázdila neraz celé hodiny, vila kvetové vence a splietala brečtan, alebo sledovala mihotavé tieň a svetlo prebleskujúce pomedzi zeleň. Občas vysedávala na brehu bystriny, a keď sa jej myšlienkový prúd nakrátko pozastavil, do horských vôd hádzala kvietky a okruhliaky, sledujúc, ako jedny plávajú, kým druhé sa topia, prípadne pustila na vodu lodičku z kôry či lístia s pierkom namiesto plachty, nespúšťala ju z očí a pozorovala, ako obstojí na drobných perejach a bystrých plytkách. V tvorivej mysli pritom jednoducho spriadala tisíce plavebných scenárov, „nešťastia na mori i na súši“, do vlastných myšlienkových pochodov sa zahľbovala s pôžitkom a potom sa s nevôľou na ducha vracala k všedným maličkostiam života neurodzenej.

Chudoba v sestre zahalovala všetko vycibrené ako čierňava a všetko dobré, čo v sebe mala, akoby strácalo životnú silu pre nedostatok náklonnosti, ktorou ju skrátka nemal kto pokropiť. Keďže si rodičov nepamätala, oproti mne bola v značnej nevýhode, a tak lipla iba na mne, na bratovi, jedinom priateľovi, no pre našu vzájomnú spriaznenosť musela kalich horkosti zo strany opatrovníkov vypiť až do dna, pretože tí každé jej pochybenie zveličili na ťažký zločin. Keby tak vyrastala v kruhoch, na ktoré ju uspôsobovala svojím dedičným vplyvom celkovo jemná stavba ducha i tela, ľudia by sa jej pomaly klaňali. Cnosťami totiž vynikala rovnako ako nedostatkami. Všetko nadanie, ktoré svojho času zušľachtľovalo krv jej otca, osvecovalo aj ju a v žilách jej návalmi kolovala štedrosť, kým pretváarka, závisť a sebeckosť boli v úplnom protiklade k jej le-tore. Keď jej tvár prežiaril vlúdny vnem, so skvejúcim pohľadom a nebojácny-m výrazom pôsobila celkom ako kráľovná národov.

Hoci nám naše postavenie a povaha takmer rovnako účinne hatili prístup k akémukoľvek spoločenskému životu, osobnostné rozdiely medzi nami boli naozaj výrazné. Ja som si vždy potrpel na podnety ako spoločenstvo a obdiv, kým Perdita si vystačila sama. Aj napriek sklonom prestupovať zákon som bol skôr spoločenský, zatiaľ čo sestra bola samotárka. Život som trávil v hmatateľnej skutočnosti, no ona žila v sne. Dá sa povedať, že ja som svojich nepriateľov v podstate miloval, pretože škodoradostnými pokusmi uškodiť mi na mňa pre-nášali aj kus vlastnej radosti, kým Perdita sa ledva zniesla aj s priateľmi, pretože jej prekážali v myšlienkovom rozlete. Nech už som pociťoval čokoľvek, či už ma premkával pocit víťazstva alebo vytrženia, vychutnať som to dokázal len v spoločnosti, zatiaľ čo v samote som podliehal zatrpknutosti. A naopak, Perdita sa ešte aj vo chvíľach radosti utiekala do samoty, vnútorné rozpoloženie nedáva-la najavo a ani vo sne by jej nenapadlo vyhľadať spriaznenú myseľ, ktorá by to prežívala s ňou. Pravda, keď zbadala niekoho, s kým sa priatelila, alebo začula hlas blízkej osoby, pookriala, možno aj so zaľúbením, no navonok reagovala je-dine s chladným odstupom. Akýkoľvek podnet pretavila na pocit a prehovorila až vtedy, keď sa v nej vnemy z vonkajška premiesili s tými, ktoré vzišli z jej myšlienkového sveta. Bola ako úrodná pôda, ktorá čerpá nebeské povetie i vla-hu a vzápätí ich vydá späť, nech zažiaria v podobe najkrajších plodov a kvetov, avšak neraz potemnela ako hrubá černozem rozjatrená pluhom, do ktorej čer-stvo zasiali zatiaľ neviditeľné semä.

Sestra prebývala v domčeku s udržiavaným trávnikom, ktorý sa zvažoval k brehu Ullswaterského jazera. Doň sa po jemnom klesaní vlieval potok,